

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 1137-1155

FATMA ŞADIYE HANIM VE HAZRET-İ ÂYİŞE-İ SİDDİKA İSİMLİ ESERİ

Zehra Öztürk

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, zehra.ozturk@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6468-1325/Assistant Prof.Dr., Batman University Faculty of Arts and Sciences Department of Turkish Language and Literature

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 05.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 03.10.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Öztürk, Zehra (2022), "Fatma Şadiye Hanım ve Hazret-i Âyişe-i Siddika İsimli Eseri", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 1137-1155.

Öztürk, Zehra (2022), "Fatma Şadiye Hanım And Her Book Named Hazret-i Ayiše-i Siddika", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 1137-1155.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Fatma Şadiye Hanım ve Hazret-i Âyişe-i Sıddîka İsimli Eseri

Özet

Osmanlı son dönem hanım yazarlarından olan Fatma Şadiye Hanım, İslâm'ın meşhur kadınlarına ait biyografik eserler vermiş, özellikle İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (SAS)'in hayatında yer alan hanımları ayrı ayrı anlatan kitaplar yazmıştır. Bu eserler kendi sahalarında birer ilktir. Fatma Şadiye Hanım'dan önce hiç kimse bu mübarek hanımlarla ilgili müstakil kitap yazmamıştır. Bu eserlerden ilk üçü önce Hanımlara Mahsus Gazete'de yayınlanmış sonra kitaplaştırılmıştır. Yazarın, Hz. Peygamber'in kızı "Hz. Fâtıma"yı ve eşleri "Hz. Hatîce" ile "Hz. Âyişe"yi anlattığı bu üç eseri, döneminde çok rağbet görmüş ve Hanımlara Mahsus Gazete'nin matbaasında basılmıştır. Daha sonra yazar, Hz. Peygamber'in hayatında yer alan başta mübarek annesi Hz. Âmine olmak üzere diğer eşleri Hz. Sevde ve Hz. Ümmü Habîbe gibi hanımları hakkında da kitap yazmıştır.

Fatma Şadiye Hanım, Sultan II. Abdülhamit döneminde yayın hayatına başlayan Hanımlara Mahsus Gazete'nin kuruluşundan itibaren uzun yıllar müdüreliğini yapmıştır. Fatma Şadiye Hanım'ın gazete yöneticiliği yanında öğretmenlik ve yazarlık yönleri de önemlidir. Bu makalede Fatma Şadiye Hanım'ın gazete yöneticiliği, öğretmenlik ve şairlik yönlerine değinilecek, fakat asıl olarak onun nesir yazarlığı ve özellikle büyük İslâm hanımları ile ilgili eserleri ele alınacaktır. Makalenin sonunda örnek olarak Hazret-i Âyişe-i Sıddîka isimli eserinin günümüz harflerine çevrilmiş metni verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Fatma Şadiye Hanım, Hanımlara Mahsus Gazete, büyük İslâm hanımları, Hz. Âyişe.*

Fatma Şadiye Hanım And Her Book Named Hazret-i Ayişe-i Sıddîka

Abstract

Fatma Şadiye Hanım, one of the women writers of the last period of the Ottoman Empire, wrote separate biographical works on the famous women of Islam, especially those close to Prophet of Islam. These works were the first in their field. Before Fatma Şadiye Hanım, no one separate books about these blessed ladies were written. The first three of these works were published in Hanımlara Mahsus Gazete initially and later published as books. The works that present the lives of "Hz.Fatima", the daughter of the Prophet and her wives "Hz. Hatîce" and "Hz. Âyişe" in separate biographies, were very popular in her time and were printed in the printing house of Hanımlara Mahsus Gazete. Later, the writer also wrote books about the Prophet's blessed mother Hz.Amina, and his other wives including Hz. Sevde and Hz. Umm Habibe.

Fatma Şadiye Hanım, has been the director of Hanımlara Mahsus Gazete for many years since its establishment, which started its publishing life during the reign of Sultan Abdülhamit II. Fatma Şadiye Hanım's teaching and writing aspects are also important besides her newspaper management skills. In this article, though Fatma Şadiye Hanım's newspaper management, teaching and poetic aspects will be mentioned, her prose writing and especially her works about great Islamic women will be diligently discussed. At the end of the article the text of her work named Hazrat-i Âyişe-i Sıddîka translated into today's letters will be given as an example.

Keywords: *Fatma Şadiye Hanım, Hanımlara Mahsus Newspaper, great Islamic ladies, Hz. Ayise.*

Giriş

Fatma Şadiye Hanım, Hz. Muhammed (SAS)'in yaşamında yer alan hanımların hayatını yazmış, yöneticiliğini yaptığı Hanımlara Mahsus Gazete'de tefrika etmiş, sonra da onları kitaplaştırmıştır. F. Şadiye Hanım'dan önce müstakil olarak İslâm tarihinde en önde gelen hanımların hayatını konu alan bu tarz tercüme veya telif bir kitaba rastlanmamaktadır. Gerek manzum gerek mensur kaleme alınan siyer –megazi, tabakât, menâkıbnâme, mevlid ve na'tlarda Hz. Peygamber'in hayatındaki önemli hanımlardan -eşleri, kızları, akrabaları- gibi bahsedilmektedir. Fakat bu hanımlardan müstakil olarak bahseden eserlere rastlanmamıştır. Bu konuda seri olarak yayınlanan kitapları ilk olarak Fatma Şadiye Hanım hazırlamıştır. İslami Türk Edebiyatımızda Hz. Peygamber'in dünyasında ma'kes bulmuş hanımları ayrı ayrı yazıp bir külliyat halinde yayınlama şerefi de Fatma Şadiye Hanım'ındır.

Edebiyat tarihimizde siyer yazan başka bir hanıma da rastlanmamıştır. Bunun tek istisnası mevlid yazan ilk ve tek hanım olarak Fatma Kâmile Hanım'dır. (Köksal 2011: 641-669; Öztürk 2016b: 163-164).

1. FATMA ŞADIYE HANIM VE ESERLERİ

Fatma Şadiye Hanım'ı, Hanımlara Mahsus Gazete'nin kurucusu İbnülhakkı Mehmed Tahir Bey'in eşi ve aynı derginin yöneticisi olarak görüyoruz¹. 1303/1885-1886 yılında

¹ HANIMLARA MAHSUS GAZETE: Hanımlara Mahsus Gazete, Osmanlı döneminde yayınlanan ve yayınına 1895 – 1908 gibi bir zaman dilimi içinde kesintisiz devam eden en uzun ömürlü ve en geniş okuyucu kitlesine sahip kadın gazetesidir (Enis 2013: 15). Her ne kadar kendi adından “gazete” olarak bahsediliyorsa da bu yayın bir dergidir (Karakişla 2000: 41; Öztürk 2016b: 165). Derginin kurucusu ve imtiyaz sahibi İbnülhakkı Mehmed Tahir Bey, idare müdürü Ahmed Reşid Beydir (Cunbur 2011:187). İlk otuz sayıdan sonra tek imtiyaz sahibi ve sorumlu kişi olarak İbnülhakkı Mehmed Tahir Bey görülürken 92. Sayıdan itibaren de Fatma Şadiye Hanım'ın adı müdire olarak ortaya çıkmıştır. Artık hanım okuyucular gazete ile ilgili söz ve dileklerini bildirmek için Fatma Şadiye Hanım'la bağlantı kuracaklardır. Nigâr binti Osman Hanım derginin başyazarı olarak görülürken (Öztürk, Z. 2016a: 533) Emine Semiye Hanım da muharrir-i mahsusadan kabul edilmiştir. Zaman içinde Fatma Şadiye Hanım yazı işleri müdürlüğünü Makbule Leman Hanım ve Nigâr binti Osman Hanım ile paylaşmıştır (Çakır 2011: 66-67). 1895 -1908 yılları arasında önce haftada iki defa, sonra haftalık olarak yayınlanan bu dergide F. Şadiye Hanım'dan başka “Fatma Aliye, Nigâr binti Osman, Makbule Leman, Münire, Fatma Semiye, Fahrünnisa” gibi hanımların da yazıları yer almaktaydı (Çiçekler, M. – Andı, F. 2009: 14; Enis 2013: 135; Öztürk 2016b: 165). Bu dergide yazı yazan erkekler ise Ahmet Mîdhat, Ahmet Rasim ve Ziya Şakir'dir. Ahmed Rasim, Hanımlara Mahsus Gazete 'deki yazılarında “(Elif) Rasime” ismini kullanırken şiirlerinde “Leyla Feride” yi kullanmıştır (Enis 2013: 181). Hanımlara mahsus gazete, “okuyup yazmayı seven, eğitilmiş, dindar, iyi ahlâk sahibi, iyi eş ve iyi anne” özelliklerine sahip “ideal Osmanlı Müslüman hanımı” yetiştirmek amacını gütmüştür. Sultan II. Abdülhamit döneminde yayın hayatına atılan Hanımlara Mahsus Gazete'nin yöneticileri devletten teşvik ve taltif görmüşlerdir (Öztürk, Z. 2016a: 534). Arşivdeki bir vesikaya göre padişahın İslâm kadınına iletirmek için açtığı yol sayesinde pek çok Müslüman kadının bu gazetede yazısı çıkmış; İslâm hanımlarının da ne kadar ilerlemiş olduğu Batı milletleri nezdinde sabit olmuştur. Derginin başyazarı Nigâr Hanım'a ve müdiresi Şadiye Hanım'a, İslâm hanımlarının ilim tahsiline ve eğitimine katkıda bulduklarından dolayı çalışmalarına bir kat daha teşvik için 8 Cemaziyelahir 1315 / 6 Kasım 1897'de üçüncü rütbeden şefkat nişanı verilmiştir (BOA, 123/30 İ.TAL. 1315/C-30). Başka bir arşiv vesikasına göre Hanımlara Mahsus Gazete'nin başyazarı Nigâr Hanım ve müdiresi Şadiye Hanım'ın, şehit evlatlarına ve yaralı askerlere yardım sergisine gerek yardım toplama ve gerek söz konusu sergide eşya satışı konusunda yayınladıkları makaleler takdire şayan görülerek aldıkları üçüncü rütbeden şefkat nişanının ikinciye tebdili için gazetenin imtiyaz sahibi İbnülhakkı Mehmed Tahir tarafından 14 Eylül 1314 /3 Kasım 1898'de verilen dilekçe üzerine 04 Şaban 1316 /29 Aralık 1898'de verilen Nigâr ve Şadiye hanımlara ikinci rütbeden şefkat nişanı verilmiştir (BOA, 161/43 İ.TAL. 1316/Ş.-43). 624 sayı çıkan Hanımlara Mahsus Gazete'nin II. Meşrutiyetten sonra eski canlılığı kalmamış, sadece bir resimli popüler kadın dergisi hüviyetine bürünmüştür. Daha sonra da yayın hayatına son vermiştir (Öztürk, Z. 2016a: 534). Hanımlara Mahsus Gazete, 1910 yılında Selânik İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne dayalı kurulan “Te'âli-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti”nin yayın organı olarak yeniden yayınlanmıştır. Meşrutiyet başlangıç yıllarının ilk “cemiyet-i nisvan”ı ve en güçlü kadın örgütü olan “Te'âli-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti”, 17 Kasım 1909'da Selânik'te kurulmuş ve kısa sürede İstanbul'da da teşkilatlanmıştır. Uzun yıllardan beri bilinegelen “Hanımlara Mahsus Gazete”, bundan sonra “Te'âli-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti”nin nâşir-i efkârı olarak yayın hayatına devam etmiştir. Sahib-i imtiyazı yine İbnülhakkı Mehmed Tahir, müdiresi de Fatma Şadiye Hanım'dır (Öztürk, Z. 2016a: 534).

Dârümuallimât'tan mezun olan F. Şadiye Hanım, dergi yöneticiliğinin yanında altı yıl öğretmenlik yapmıştır. F. Şadiye Hanım'ın üç yönü önemlidir; gazete yöneticiliği, öğretmenlik ve yazarlık yönleri.

2. DERGİ YÖNETİCİLİĞİ

Hanımlara Mahsus Gazete'nin imtiyaz sahibi İbnülhakkı Mehmed Tahir Bey'in eşi Fatma Şadiye Hanım, bu derginin kuruluşundan itibaren uzun yıllar müdireliğini yapmıştır (Doğan 2012: 84). F. Şadiye Hanım'ın Hanımlara Mahsus Gazete'de konumu yazarlıktan çok idareciliktir; bu bakımdan edebi eser neşrine birkaç eser dışında pek yönelmemiş ve kadın eğitimi konulu yazılar yayınlamıştır (Gece 2014: 3). Derginin sayfalarında onun resmî makamlar ve basma dair yazıları göze çarpmaktadır.

Yöneticiliği dönemlerinde çeşitli yardım faaliyetlerinde ve iane komisyonlarında görev almış, buna yönelik sergi düzenlemelerinde hizmetleri olmuştur. Bu hizmetlerinden dolayı Nigâr Hanım'la birlikte iki defa Şefkat Nişanı almıştır. Bu dergideki yöneticiliği 1904'e kadar sürmüştür.

1910'dan sonra Fatma Şadiye Hanım tekrar gazeteci olarak görülmektedir. F. Şadiye Hanım, 1910 yılında Selânik İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne dayalı kurulan "Te'âli-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti"nin yayın organı olarak yeniden yayınlanan Hanımlara Mahsus Gazete'de İbnülhakkı Mehmed Tahir ile yerini almış; imtiyaz sahibinin yine İbnülhakkı Mehmed Tahir olduğu bu yeni görünümlü yayın organında müdirelik görevine yeniden başlamıştır (Toprak 2000: 14). Bu dergiyi de elli sayı kadar çıkarmışlardır.

3. ÖĞRETMENLİĞİ

F.Şadiye Hanım, Dârümuallimât'tan mezun olduktan sonra Selânik ve Aydın vilâyetlerinde eğitim ve öğretim hizmeti vermiştir. Daha sonra Siros İnas Rüştüye Mektebi'nde muallime-i ûlâ olarak görev yapmıştır.

Arşivdeki bir belgede Siros İnas Rüştüye Mektebi Muallime-i Ūlâsı Fatma Şadiye Hanım'ın 9 Ramazan 1323 / 8 Kasım 1905 tarihinde üçüncü rütbeden Şefkat Nişanı'yla taltif edildiği görülmektedir. Bu belgelerden öğrenildiğine göre F. Şadiye Hanım, 1303/1885-1886 yılında Dârümuallimât'tan diplomasını alarak Selânik ve Aydın vilâyetlerinde altı yıl görev yapmış, sonraki görev yeri olan Siros İnas Rüştüyesi'nde de muallime-i ûlâ olarak çalışmıştır. Tayininin başlangıcında beş altıya varan kız öğrenci sayısını yüzden fazlaya çıkarmış, maarif sahasında yüksek performans göstermiştir. Güzel çalışmalarından dolayı da söz konusu üçüncü rütbeden Şefkat Nişanı'yla onurlandırılmıştır (BOA, MF. MKT. 892/73/1323. N.9).

4.ŞİİRLE BAĞLANTISI

Daha çok dergi yöneticiliği ve sosyal aktivitelerle ilgilenen Fatma Şadiye Hanım'ın şairlikten çok yazarlığı önemlidir. Kendisinin Hanımlara Mahsus Gazete'de sadece bir iki şiiri yayınlanmıştır. Taşkasaplı Şadiye imzasıyla yayınlanan bu şiirler duygusal olmaktan ziyade didaktiktirler. 5. sayıda yer alan "Manzume"si bu tarz öğüt verici şiire örnek olarak gösterilebilir:

Manzûme

Taşkasaplı F. Şâdiye Hanım'ın manzûme-i mergûbeleridir

"Sa'y eden âlemde görmez bir vakit fakr u fenâ
 Çün demiş Hak Leyse li'l-insâni illâ mâse'â
 Sa'y eden efkâr da olsa sa'yini meşkûr edip
 Hak Te'âlâ lutf ile eyler anı ginâ
 S'ay ile her şey vücûd-yâb-ı kemâl olmaktadır
 Dâ'imâ etmektedir erbâb-ı gayret 'itilâ
 Eylemez tenbel terakki sahib-i hüsn olsa da
 İltimas etmez de Allahü Azîmü's-Şân ana" (F. Şadiye, "Manzume", *Hanımlara Mahsus Gazete*, nr. 5, 4 Eylül 1311 / 16 Eylül 1895, s. 4) (Gece 2014: 48-49 ; Cumbur 2011: 205).

Fransızcadan çevirdiği "Çocuk" başlıklı şiir de aynı dergide Taşkasaplı Fatma Şadiye imzasıyla yayınlanmıştır:

Çocuk

Fransızcadan muktebestir

Müstakbele atf-ı dikkat etmez
 Maziye dahi riayet etmez
 Kâfi değil istî'âba hâli
 Gayetle zayıftır da bâli
 Bir sâniyedir zamanı- sâli
 Bâzîçesidir bütün menâli
 Eyler de o lu'b u lehve ikdâm
 Bilmez ne imiş sabah u akşâm
 Nîk ü bedi eylemez hiç iz'ân
 Kalkar, yatar oynamak-çün her ân
 Bir tıfl deyip de geçme ey cân
 Ol dahi büyür olur bir insân
 Gerçi palamud ufak yemiştir
 Bir mişeyi hâsıl eylemiştir.

(F. Şadiye, "Çocuk", *Hanımlara Mahsus Gazete*, nr.9, 11 Rebî'ül-Âhir 1313 / 1 Ekim 1895, s. 5) (Cumbur 2011: 204).

Gazetenin 30. sayısında mensur şiir olma ihtimali bulunan "Melek ve Çocuk İsminde bir Manzumenin Me'âli" başlıklı Fransızcadan tercüme bir nesir parçası da yer almaktadır. Altındaki imza ise Etyemezli Şâdiye olarak geçmektedir. Yazının Fatma Şâdiye Hanım'a mı yoksa başka bir Şâdiye'ye mi ait olduğu şüphelidir (*Hanımlara Mahsus Gazete*, No.30, 25 Cemâziyelâhir 1313 / 30 Teşrînisânî 1311 / 12 Aralık 1895, s.3).

5. YAZARLIĞI

Toplumla ilgili konulardaki yazıları

Hanımlara Mahsus Gazete'de sorumlu kişi kendisi olduğundan dolayı, hanım okuyucular gazete ile ilgili söz ve dileklerini bildirmek için Fatma Şadiye Hanım'la bağlantı kuruyorlardı. Bu

bağlamda 1895 – 1904 arası yayınlanan dergi nüshalarında onun “Muhabere-i Aleniye” başlıklı okuyuculara yönelik mektup tarzı yazıları ile onların yazılarına verdiği “cevap”lar yayınlanmaktaydı.

Örnek sayı: No.106(6 Zilkade 1314 / 27 Mart 1313 / 8 Nisan 1897), s. 8: Şadiye: “Muhâberât-ı Aleniye”.

F. Şadiye Hanım, “insan, kadınlık ve kadınlık âlemi, kimsesiz gelinlik kızlara ve yetimlere yardım” konuları ile ilgili çalışmalar yapmış, yetimlere ve şehit ailelerine yardım toplama üzere komisyon kurmuştur (Enis 2013: 205-206). Bu konuda bir de sergi düzenleyerek dergi okuyucularına çağrıda bulunmuştur:

No.124(19 Rebiyyülevvel 1315 / 7 Ağustos 1313 / 19 Ağustos 1897), s. 2-3: Şadiye: “Şeref-i Nisvân-ı İslâm ve Muhadderat-ı Osmaniye İlane Komisyonu”.

Hanımlara Mahsus Gazete müdiresi Şadiye’nin bu yazısına cevap olarak L.N. derginin 125. Sayısına bir yazı göndermiş, yazısında teşekkürlerini bildirip bu çalışmalardan duyduğu memnuniyeti belirterek böyle aktivitelerin devam ettirilmesini talep etmiştir (Enis 2013: 206):

No.125(26 Rebiyyülevvel 1314 / 14 Ağustos 1313 / 26 Ağustos 1897), s.3: L.N.: “İlane Sergisi ve Hanımlarımızın Hissiyat-ı Şefikanesi”.

F. Şadiye Hanım’ın bu doğrultudaki faaliyetlerinden biri de yetim çocukları bayramda giydirme üzerinedir. Yazılarıyla okuyucuları da yardımlaşmaya teşvik eder:

No.91-293(5 Ramazan 1318/ 14 Kânûnievvel 1316 /27 Aralık 1900), s. 1-2: Hanımlara Mahsus Gazete Müdiresi Fatma Şadiye Hanım. “Etfâl-i Yetîme İçin Bayramlık Elbise İştirâsı”.

Yukarıda bahsedilen çalışmalarından ve böyle konularla ilgili yazdığı makalelerden dolayı, Hanımlara Mahsus Gazete’nin müdiresi Şadiye Hanım ve başyazarı Nigâr Hanım’ın aldıkları üçüncü rütbeden şefkat nişanı, gazetenin imtiyaz sahibi İbnülhakkı Mehmed Tahir’in 14 Eylül 1314 /3 Kasım 1898’de verdiği dilekçe üzerine ikinciye tebdil edilmiş ve 04 Şaban 1316 /29 Aralık 1898’de Şadiye ve Nigâr hanımlara ikinci rütbeden şefkat nişanı verilmiştir (BOA, 161/43 İ.TAL. 1316/Ş.-43).

5.1.Edebiyatla ilgili yazıları

Fatma Şadiye Hanım, Makbule Leman Hanım’ın ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü “Ah Mine’l-Mevt” isimli yazısıyla dile getirmiştir (Uğurcan 2019: 227-228):

No. 187(2 Recep 1316 / 5 Teşrînisânî 1314 / 17 Kasım1898), s. 2: Şadiye: “Ah Mine’l-Mevt”.

Fatma Şadiye Hanım’ın Ahmet Mithat Efendi ile yazışmaları olmuştur:

No.191 (1 Şaban 1316 / 3 Kânûnievvel 1314 / 15 Aralık 1898), Hanım Kızlara Mahsus Gazete, No. 41, s.1-3: Ahmet Mithat: “Hanımlara Mahsus Gazete Müdiresi Fatma Şadiye Hanımefendi Hazretlerine (Mektup)”.

Hanımlara Mahsus Gazete’nin ileriki sayılarında da edebî tenkit konusunda, biri Hüseyin Cahit diğeri Ahmed Rasim’le ilgili olarak F. Şadiye Hanım’ın iki makalesi yayınlanmıştır.

Bunlardan birincisi “Hayât-ı Matbuat” makalesidir:

No.35 – 237(13 Recep 1317 / 4 Teşrînisânî 1315 / 16 Kasım1899, s. 5: Şadiye: “Hayât-ı Matbuat”.

Bu makale, Hüseyin Cahit’in Sabah gazetesinde çıkan “Hayat-ı Matbuat” adlı yazısıyla ilgilidir. Şadiye Hanım, Hüseyin Cahit’in bu yazıda haftalık çıkan gazetelerin istikrarlarının olmadığını ve kısa ömürlü olduğunu, devam edenlerin ise sürekli yazı kadrosu değiştirdiğini söylediğini aktarmış, gazeteleri birer birer muâhaze etmesine rağmen Hanımlara Mahsus Gazete

ve Çocuklara Mahsus Gazete'den bahsedilmediğini ifade ederek Hüseyin Cahit'i eleştirmiştir (Gece 2014: 129).

Diğeri ise (Elif) Rasime takma adıyla yazan Ahmed Rasim'e cevap olarak yazılmış olan "Levayih-i Hayat ve (E). Râsime Hanım" başlıklı makedir:

No.93 – 295(19 Ramazan 1318 / 10 Ocak 1901), s.1-2: Hanımlara Mahsus Gazete Müdüresi Fatma Şadiye: "Levâyh-i Hayat ve (Elif) Rasime Hanım".

Sorun şöyle ortaya çıkmıştır: Ahmed Rasim, İkdâm gazetesinde Fatma Aliye Hanım'ın Hanımlara Mahsus Gazete Kütüphanesi'nden çıkan Levayih-i Hayat adlı romanının baskısı hakkında olumsuz bir makale yazmıştır. Bint-i Kazım Neyyire Hanım da bu makaleye bir cevap yazarak onunla bir münakaşa başlatmıştır. Şadiye Hanım ise bunların üzerine Hanımlara Mahsus Gazete'de "Levayih-i Hayat ve (E). Râsime Hanım" başlıklı makaleyi kaleme almıştır. Makalede önce İkdâm'ın söz konusu nüshalarını okumayanlar için olayı nakletmiş, sonra da Neyyire Hanım'ın kitabının güzel basılmamış olmasından ötürü Hanımlara Mahsus Gazete matbaasını yerici sözler sarf eden Rasime Hanım'ı eleştirmiştir (Gece 2014: 131).

Gazetenin bir sonraki sayısında da polemik devam etmiş ve Ahmed Rasim yanlış anlaşıldığını ifade ederek kendini savunmuştur:

No.94 – 296(26 Ramazan 1318 / 17 Ocak 1901), s.2: Hanımlara Mahsus Gazete Müdüresi Fatma Şadiye: "(Elif) Rasime Hanım". (Elif) Rasime: "Hanımlara Mahsus Gazete Müdüriyet-i Âliyesine (Mektup)".

No.109 – 311(26 Muharrem 1319 / 2 Mayıs 1317 / 15 Mayıs 1901), s.1-3: (Elif) Rasime: "Hanımlara Mahsus Gazete Müdüriyet-i Âliyesine (Mektup)".

Sonunda konu tatlıya bağlanmıştır.

Müdürelîği de bıraktığı anlaşılın Fatma Şadiye Hanım'ın, 1904'ten sonra bu dergide artık yazıları görülmemektedir.

5.2.Fatma Şadiye Hanım'ın Biyografi Türündeki Yazıları

Osmanlı döneminde genel olarak bir kişiyi anlatan biyografi eserlerine "ha tercümesi, tercüme-i hâl", birden fazla kişinin biyografisini içeren eserlere "terâcim-i ahvâl" denilmiştir (Özcan 2010: 299). İslâm tarihinde biyografi kitapları siyer, terâcim, tabakat, vefayât gibi isimlerle anılır; bunlardan siyer / sîret, özellikle Hz. Peygamber'in hayatına dair eserler için kullanılmıştır (Avcı 2010: 297). Ayrıca Hz. Peygamber'in gazâlarını anlatan "megâzî" kitaplarının yanında "ahbâr" kitaplarında da onun ve ashâbının hâl tercümelerine dair ilk bilgilere rastlanır (Akbaşar 1981: 33). "Menâkıb" kitapları da kısmen biyografi türü kabul edilebilir (Özcan 2010: 300). Hadis rivâyetinde isnadın doğruluğu ve önemi büyük olduğu için Hz. Peygamber'in hadislerini nakleden râvilerin hayatlarını tespit etmek amacıyla İslâm tarihinde zamanla tabakat eserleri, hal tercümesi türü ve hal tercümesi edebiyatı ortaya çıkmıştır (Akbaşar 1981: 33 ; Levend 1988: 203 ; Avcı 2010: 297).

Hadis, fıkıh, siyer kitapları bilimsel metinlerdir, sanatsal amaç taşımazlar. Manzum biçimde yazılmaları söz konusu olduğunda edebî eser sayılırlar. Zaman içinde İslâm edebiyatında bu konuları içeren edebî türler ortaya çıkmıştır.

Bizim için en önemli konu Fatma Şadiye Hanım'ın Hz. Peygamber'in kızları ve hanımları ile ilgili biyografi türünde yazdığı kitaplardır.

Hz. Peygamberin hayatını, söz ve davranışlarını, yaşadığı olayları kronolojik olarak anlatan bilimsel kitaplara *sîre* veya *siyer* denilmiştir. Zamanla siyer ilminin kolları olarak Hz. Peygamberin hayatının değişik safhalarını müstakil olarak işleyen *mevlid*, *mi'râcnâme*, *gazavât-ı nebî*, *megâzî*, *hilye*,

şemâ'il-i şerif gibi türler ortaya çıkmıştır (Öztoprak 2010: 54). Bunun dışında *sîre* kelimesi başkalarının hayatını anlatan kitaplar için de kullanılmıştır (Fayda 2009: 319). Ayrıca *tabakat* (Durmuş 2010: 288; Avcı 2010: 297; Özcan 2010: 299), *ahvâl-i terâcim*, *tezkire* gibi kitaplar da meşhur kişilerden bahseden biyografi kitapları olarak ortaya çıkmıştır. Bu eserler Türk edebiyatı için önemli bir kaynak teşkil ederler. Şiirlerde önemli kişilere gönderme yapılır, çeşitli yönlerden onlardan bahsedilir. Siyer ve ondan türeyen bu tarz eserler manzum veya mensur olabilir. Bizzat kendileri edebî eser sayılabilir.

Edebiyatta özellikle siyer, kısâs-ı enbiyâ, mevlid gibi eserlerde ve şiirlerde yer alan bazı mısralarda Asiye, Meryem, Hatîce, Âmine, Âyişe, Fâtıma gibi saygı duyulan kadınların isimleri fazilet timsali olarak geçmektedir (Kurul 1977: 131). Fakat Hz. Peygamberin hayatında yer alan hanımlar hakkında bağımsız olarak yazılmış eserlere pek rastlanmamaktadır. Şimdiye kadar tespit edilen bilgilere göre Hz. Âmine, Hz. Âyişe, Hz. Sevde ve Hz. Ümmü Habîbe ile ilgili bağımsız eserler Türk edebiyatında ilk defa Fatma Şadiye Hanım tarafından yazılmıştır. Hattâ edebiyatımızda Hz. Peygamberin yaşamında yer alan hanımları her biri bir kitap olacak şekilde ayrı ayrı yazıp bir külliyat halinde yayınlayan ilk ve tek yazar Fatma Şadiye Hanım'dır, diyebiliriz.

F. Şadiye Hanım'ın, 1903-1904 arası çıkan Hanımlara Mahsus Gazete nüshalarından 37. sayıda "Kerime-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem", 40. sayıda "Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem" ve 47. sayıda "Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem" başlıklarıyla üç yazısı çıkmıştır (Cunbur 1955: 12; Soydan, 2009: 151; Enis 2013: 175, 478, 715, 719; Öztürk 2016b: 164):

Kerime-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem: Hanımlara Mahsus Gazete, No. 37, 06 Ramazan 1321 /13 Teşrînisanî 1319 /26 Kasım 1903, s.854-859.

Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem: Hanımlara Mahsus Gazete, No. 40, 27 Ramazan 1321 /04 Kânûnievvel 1319 /17 Aralık 1903, s.926-930.

Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem: Hanımlara Mahsus Gazete, No. 47, 24 Zilkade 1321 /29 Kânûnisanî 1319 /11 Şubat 1904, s.1095-1097.

Daha sonra bu eserler döneminde çok rağbet görmüş ve kitaplaştırılarak birkaç sefer basılmıştır:

1- *Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Ümmü'l -Mü'minîn Hazret-i Hadicetü'l -Külbrâ (RA)*,

2- *Kerime-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Seyyidetü'n -Nisâ'i'l -Âlemîn Hazret-i Fatimetü'z-Zehrâ el-Betûl (RA)*,

3- *Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Ümmü'l -Mü'minîn Hazret-i Âyişetü's -Siddîka (RA)*

F. Şadiye Hanım bu dergideki görevini bıraktıktan sonra 1903-1906 arası ağırlığını İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (SAS)'in hayatında yer alan hanımlarla ilgili yazdığı kitaplara vermiş, bu konuda üç kitap daha yazmıştır:

Bunlar, Hz. Muhammed (SAS)'in annesi "Hazret-i Âmine"yi anlatan (*Valide-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Hazret-i Âmine (RA)*) ve diğer eşlerinden "Hz. Sevde" ile "Hz. Ümm-i Habibe"yi anlatan (*Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Hazret-i Sevde binti Zem'a (RA)*); *Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Ümm-i Habîbe (RA)*) isimli eserlerdir.

Halkın İslâmî bilgisini artırmak ve dinî inancını kuvvetlendirmek amacıyla yazılmış olan bu kitaplar, Hanımlara Mahsus Gazete'nin yayınları olarak 1321/1903 - 1324/1906 yılları arasında yayınlanmıştır.

Aşağıda Fatma Şadiye Hanım'ın eserlerine konu olan mübarek hanımlardan ve onlardan bahseden kaynaklardan söz edilecektir. Daha sonra her bir hanımın isminden sonra F. Şadiye Hanım'ın onunla ilgili yazdığı kitap tanıtılacaktır.

Makalenin sonunda bu kitap külliyyatının içinden örnek olarak Hz. Âyişe için yazılmış olanı seçilip günümüz harflerine çevrili biçimde ek olarak verilecektir.

5.2.1.Hz. Âmine (RA)

Hiz. Muhammed (SAS)'in mübarek anneleri Vehb kızı Âmine Hatun'un ismi siyer kitaplarında geçmektedir. Buna bir örnek olarak XIV. asırda yaşamış olan Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Terceme-i Sîretü'n-Nebî'sinde Hiz. Peygamber'in doğumu sebebiyle Hiz. Âmine'den bahsetmesini verebiliriz:

“...Andan ayıtdı vallahi ya Âmine Hatun saadetlü hatunsun, kim Allahü Teâlâ'nun habibüne ana oldun, ahiret hatunlarınun içinde bir yegâne oldun. Andan Âmine Hatun aydur çün ol huri dilinden benden toğan veledümün dahı toğmadan vasfını sıfatını dinledüm, Şaduman oldum sevündüm... (Güzel 2009: 256)”

Hiz. Âmine (RA)'nin ismi manzum edebî eserler içinde de mevlid metinlerinde yer almaktadır:

*Âmine Hatun Muhammed ânesi
K'ol sadeften oldı ol dür dânesi*

...

*Âmine Hatun göziyle gördüğün
Ol gicede nice lütfa irdüğün (Timurtaş 1970: 21)*

...

*Nâgehân bakdı vü gördi Âmine
Ev bucağında o nîgû-sîreti (Timurtaş 1970: 31)*

Fatma Şadiye Hanım'ın eseri:

F. Şadiye Hanım'ın Hiz. Peygamber(SAS)'in annesi Hiz. Âmine ile ilgili nesir tarzında yazdığı biyografik eser, Âmine Hatun hakkında yazılmış Türkçede bilinen ilk kitaptır. Hanımlara Mahsus Gazete'nin matbaasında basılmış olan bu eser 48 sayfa halinde yayınlanmış bir küçük kitaptır. Metnin arasında Hiz. Âmine'ye ait olduğu rivayet edilen bir küçük Arapça şiir vardır.

Fatma Şadiye(1322H/1904M). Valide-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Hazret-i Âmine (RA). İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

5.2.2.Hz. Âyişe (RA)

Hiz. Ebu Bekir'in kızı ve Hiz. Peygamber'in eşi olan Hiz. Âyişe'nin İslâm tarihinde ve tefsir, hadis, fıkıh gibi ilimlerin öğrenilip öğretilmesinde önemli bir yeri vardır. Türk edebiyatında şiirlerde fazla adı geçmemekle birlikte siyer, hadis, fıkıh gibi nesir eserlerinde ve Arapça yazılmış şiirlerde kendisinden bahsedilmektedir. Hiz. Âyişe adına yazılmış Arapça kitaplar mevcut olmakla beraber Türkçe'de Fatma Şâdiye Hanım'ın eserinden önce yazılmış olanına rastlanmamıştır.

Türk edebiyatında Hiz. Âyişe ile ilgili örnekler:

Dede Korkut Hikâyelerinde “ Ozan, evin dayağı odur ki kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa o onu yedirir içirir, ağırlar azizler gönderir. O Âyişe, Fâtıma soyundandır hanım ” şeklinde Hiz. Âyişe'nin ve Hiz. Fâtıma'nın faziletleri övülür (Kurul 1977: 250 ; Uzun 1995: 224 ; Ergin 2011: 18).

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inde vefat faslında Hz. Âyişe ve Hz. Fâtıma'nın adı birlikte zikredilir:

Fâtıma'yla Âyişe kılup figan
Dirler idi el-amân u el-amân (Timurtaş 1970: 136)

Fatma Şadiye Hanım'ın eseri:

Bu eser de Hz. Âyişe'nin hayatı hakkında bilgi veren nesir biçiminde yazılmış ve 70 sayfa halinde basılmış bir küçük kitaptır. İçinde Hz. Âyişe'ye ait bir küçük Arapça şiirden başka şiir yoktur. Hanımlara Mahsus Gazete'de yayımlandıktan sonra bağımsız kitap olarak yeniden basılmıştır. Bu eserin günümüz harflerine çevrilmiş şekli bu makalenin sonunda ek olarak verilmiştir.

Fatma Şadiye (1322H/1904M). Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Âyişetü's—Sıddîka (RA). İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

5.2.3.Hz. Fâtıma (RA)

Hz. Peygamber'in kızı, Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in annesidir. Siyer kitaplarında adının geçmesi yanında başta şiir olmak üzere edebî eserlerde ismine çokça yer verilmiştir. Kendi adına bağımsız kitaplar da yazılmıştır.

Şair Nazîm'den:

İki şehzâde-i pür-cûd Hasan ile Hüseyin
Her biri olmuş iken nûr-ı dü çeşm-i Zehra (Levend 1980:79)
Abdal Musa'dan:
Fatma Ana can Ali'nin gülünü
Mirac'dan inerken öpmüş eliünü
Hak, Yezid'e kokturmadı gülünü
Muhammed'in yâdigârı bu deyu (Artun 2013: 272)

Mevlid nüshalarının çoğunun sonuna *Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehra Radiyallâhu Anha* veya *Ahvâl-i Fâtıma* isimli mesnevi tarzında yazılmış bağımsız bir manzum metin eklemiştir (Pekolcay 1994: 256 ; Uzun 1995: 223). Muhammed Esad Erbilî *Mevlid-i Şerif-i Hazret-i Fâtımatü'z-Zehra Radiyallâhu Anha* isimli Farsça manzum bir eser yazmış ve oğlu Mehmed Ali Efendi eseri Türkçeye çevirmiştir (Uzun 1995: 223- 224).

Fatma Şadiye Hanım'ın eseri:

Hanımlara Mahsus Gazete'de yayımlandıktan sonra bağımsız kitap olarak yeniden basılan bu biyografik eser de Hz. Fâtıma'nın hayatı hakkında bilgi veren nesir biçiminde yazılmış ve 70 sayfa halinde basılmış bir küçük kitaptır. Hz Fâtıma'nın doğumu, çocukluğu, babası ile bağlantısı, eşi ve çocukları... kitabın konusunu teşkil etmektedir:

Fatma Şadiye (1321H/1903M). Kerime-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Seyyidetü'n – Nisâ'i'l –Âlemîn Hazret-i Fâtımetü'z-Zehrâ el-Betûl (RA). İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

Fatma Şadiye Hanım'ın söz konusu kitabı *Hazret-i Peygamber'in Sırrı Hazret-i Fâtıme Aleyha's-Selâm* başlığıyla günümüz harflerine çevrilmiştir:

Fatma Şadiye Hanım (2012), *Hazret-i Peygamber'in Sırrı Hazret-i Fâtıme Aleyha's-Selâm*, yayına hazırlayan: Arzu Meral, İstanbul: Revak Kitabevi.

5.2.4.Hz. Hatice (RA)

Hiz. Peygamber'in ilk hanımı ve onun peygamberliğini tasdik edip ilk müslüman olan insandır. Siyer kitaplarında kendisinden bahsedilmektedir. Şiirlerde de bazen adı geçmektedir:

Kul Himmet'ten:

*Gül kokusu Muhammed'in teridir
Ah ettikçe karlı dağlar eridir
Hatice Fâtıma Hakk'ın yâridir
Anın katarından ayırma bizi (Kurul 1979: 162)*

Müstakil olarak yazılmış Hiz. Hatice ile ilgili *Manzûme-i Hatîceti'l-Kübrâ* adını taşıyan kitaplardan birisi 1268/1859'da İstanbul Tabhâne-i Âmire'de, Taş Destgâhın'da Mehmed Recâi tarafından, diğeri 1279/1862'de İstanbul'da Aşir Efendi Litoğrafya Destgâhı'nda İbrahim Nureddin tarafından baskısı yapılmış; ayrıca 1306/1888-1889'da taşbaskı olarak basılmış *Akd-i Fahr-i Kâinât min Hadîceti'l-Kübrâ* isimli bir başka matbu nüsha da mevcuttur (Çorak 2018: 425; Kütük 2018: 99; Kızıldaş 2020: 107-108). Abdülkadir Karahan kendi özel kütüphanesinde bulunan XV. yüzyılda yazıldığını belirttiği *Hikâye-i Hadice Tezvic-i Muhammed* yahut *Mevlid-i Hadîceti'l-Kübrâ* isimli yazma ile ilgili bir makale yazmıştır (Karahan 1980). Bunun dışında Rifat Kütük, aynı eserin 1274 /1857-1858 istinsah tarihli *Mevlidü'n-Nebî* ismini taşıyan başka bir yazmasının kendi özel kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir (Kütük 2018: 99-100). Eserin değişik kütüphanelerde bulunan yazmalarından bazıları şair Gulamî'ye ait iken bazılarının da müellifi belli değildir. Bu konuda çeşitli yüksek lisans tezleri yapılmıştır (Garip 2010; Tursun 2010; Erarslan 2016; Öztürk 2016; Köse 2017 ; Debrelî 2018 ; Soycan 2018 ; Çorak 2018: 424-425 ; Kütük 2018: 100 ; Kalkan 2019 ; Topbaş-Selçuk 2019 ; Kızıldaş 2020: 98-103). Bunlardan başka 16. Yüzyıl şairlerinden Abdî'nin de Kadı Darîr'in eserinden faydalanarak nesirden nazma aktardığı Hiz. Peygamber'in Hiz. Hatice ile evlenmesini anlatan *Hikâyet-i Tezvic-i Sultân-ı Enbiyâ* adlı bir mesnevisi vardır (Kiraz-Bilgin 2022: 512).

Fatma Şadiye Hanım'ın eseri

Bu eser de Hiz. Hatice'nin hayatı hakkında bilgi veren nesir biçiminde yazılmış 56 sayfalık bir küçük kitaptır. İçinde hadis ve siyer kaynaklı bilgiler vardır, hiç şiire yer verilmemiştir. Hanımlara Mahsus Gazete'de yayınlandıktan sonra bağımsız kitap olarak yeniden basılmıştır.

Fatma Şadiye (1323H/1905M). Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Hatîceti'l-Kübrâ (RA). İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

Fatma Şadiye Hanım'ın söz konusu kitabı Hazret-i Peygamber'in sevgilisi Hazret-i Hatice selamullahi aleyha başlığıyla günümüz harflerine çevrilmiştir:

Fatma Şadiye Hanım (2012), Hazret-i Peygamber'in sevgilisi Hazret-i Hatice selamullahi aleyha, yayına hazırlayan: Arzu Meral, İstanbul: Revak Kitabevi.

5.2.5.Hz. Sevide (RA)

Hiz. Hatice vefat ettikten sonra Hiz. Peygamber'in evlendiği ikinci hanımıdır. Üç yıl boyunca onun tek eşi olan Hiz. Sevide, Hiz. Peygamber'in küçük yaşta öksüz kalan kızları Ümmü Külsüm ile Fâtıma'ya annelik etmiştir (Uraler 2009: 584). Sadece siyer kitaplarında kendinden bahsedilmektedir. Fatma Şadiye Hanım'ın nesir olarak yazdığı eserden başka onun adına yazılmış bağımsız bir kitaba rastlanmamıştır:

Fatma Şadiye(1324H/1908M). Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Hazret-i Sevide binti Zem'a (RA). İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

5.2.6.Hz. Ümmü Habîbe(RA)

H.z.Peygamber'in eşlerindedir(Uraler 2012: 318). Siyer ve hadis kitaplarında ismi geçer. Fatma Şadiye Hanım'ın eserinden önce onun adına yazılmış bağımsız bir esere rastlanmamıştır. Söz konusu biyografik eser Hz. Ümmü Habibe'nin hayatını, Hz. Peygamber(SA) 'le evliliğini anlatan 29 sayfalık bir küçük kitaptır:

Fatma Şadiye(1324H/1908). Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem (SAV) Ümm-i Habîbe (RA). İstanbul: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

SONUÇ

Edebiyatımızda ismi fazla bilinmeyen Fatma Şadiye Hanım'ın, nesirleri ve özellikle biyografi konusundaki yazarlığı bu makalenin konusunu teşkil etmektedir.

Sultan II. Abdülhamit döneminde yayın hayatına başlayan Hanımlara Mahsus Gazete basın tarihimizde önemli bir yer tutmaktadır. Fatma Şadiye Hanım'ın yöneticiliğinde çıkan bu dergi, uzun yıllar Osmanlı toplumunun okumuş yazmış Müslüman hanımlarına hitap etmiş ve kendi sahasında önemli bir boşluğu doldurmuştur. İyi Müslüman, iyi eş, iyi anne yetiştirmeyi hedef alan bu dergi hem dinine ve millî geleneklerine bağlı hem de Batı dünyasının gidişatından haberdar olan hanımlara hitap etmiştir.

Fatma Şadiye Hanım bu dergiyi yönetirken siyasî konulardan çok toplumsal sorunlara eğilmiştir. Kimsesiz çocuk ve genç kızlara, fakir ailelere ve muhtaç asker ailelerine yönelik yardım faaliyetlerine yönelmiştir.

Dergide yer alan yazıları genellikle öğüt verici ve yol göstericidir. Gazetesine yöneltilen tenkitlere karşı da dergisini ve yazarlarını iyi savunmuştur.

İyi bir öğretmen olan Fatma Şadiye Hanım'ın Osmanlı maarifinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Fatma Şadiye Hanım öğretmen, gazete yöneticisi ve bir yardımsever olarak zamanının hükûmetinden taltifler almıştır.

Edebiyatımızda Hz. Peygamberin yaşamında yer alan hanımları her biri bir kitap olacak şekilde ayrı ayrı yazıp bir külliyat halinde yayınlayan ilk ve tek yazar Fatma Şadiye Hanım'dır. Onun Hz. Peygamber (SAS)'in hayatında yer alan hanımlarla ilgili kaleme aldığı altı kitaplık biyografi serisi edebiyat tarihimizde göz ardı edilemeyecek bir çalışmadır.

Bu makalede F. Şadiye Hanım'ın söz konusu eserleri tanıtılmış, Hz. Âyişe ile ilgili olan bir tanesi örnek olarak sunulmuştur:

Zevce-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i 'Âlem Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i 'ÂYİŞETÜ'S-SİDDÎKA Radiya'llâhu Te'âlâ 'Anha

Ma'ârif Nezâret-i Celîle'sinin

488 numrolu ve 28

Eylül sene 320 tarihli

Ruhsatnamesini haizdir.

Muharriresi

Hanımlara Mahsûs Gazete Müdüresi

FATMA ŞÂDİYE

İstanbul: Hanımlara Mahsûs

Gazete Matba'ası

1322

Hazret-i 'Âyişetü's-Siddîka Radiyallâhu Te'âlâ 'Anha

Hazret-i 'Âyişe Radiyallâhu 'Anha Fahr-i Kâ'inât 'Aleyhi Efdalü (s.2)'t-Tahiyât Efendimiz Hazretleri'nin zevcât-ı seniyyelerindendir. Müşârün ileyhâ hazretleri evvel-i çihâr-yâr-ı güzîn Hazret-i Ebî Bekrû's-Siddîk Radiyallâhu Te'âlâ 'Anh efendimizin (s.3) kerîme-i muhtemeleri olup ecdâd-ı 'izâm Hazret-i Seyyidü'l-Kevneyn'e muntehî olan neseb-i 'âlîleri kütüb-i siyerde ber vech-i âtî muharrerdir:

“ 'Âyişe binti (s.4) Ebî Bekr bin Ebî Kuhâfe bin 'Âmir bin 'Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Mürretü'bnü Ka'b bin Lu'eyyü'l-Kureşiyetü't-Teymiyye”

Kable'l-İslâm dahi kabîle-i Kureys'in (s.5) müşâr-i bi'l-benânı olan Ebî Bekrû's-Siddîk Hazretleri Resûlullâh Efendimizin hürmet ve emniyyet ve muhabbet-i fevka'l-'âdelerine nâ'il olmuşlardı.

Mâder-i muhtemeleri (s.6) Ümmü Rûmân Hazretleri dahi Fahr-i 'Âlem Efendimizin taltifât-ı celîle-i risâlet-penâhîlerine mazhariyetle müşerref ve mübâhî olmuşlardır.

Fahr-i Risâlet Efendimize kayınvâlîde (s.7) olmak şerefini ihrâz eden Ümmü Rûmân Hazretleri zamân-ı hayât-ı Hazret-i Seyyidü'l-Beşer'de hicretin altıncı senesinde irtihâl eylediklerinden Seyyidü'l-Enâm Efendimiz (s.8) müşârün ileyhâyı bi'z-zât merkad-i mutahharalarına indirmişler ve hakk-ı 'âlîlerinde “Her kimi cennet hûrîlerinden birine bakmak mesrûr ederse Ümmü Rûmân'a baksın” buyurarak (s.9) ehl-i cennet olduklarını tebşîr etmişlerdir.

'Âyişetü's-Siddîka Radiyallâhu 'Anha'nın Cübeyr bin Mut'im nâm zâta tezvîci musammem iken Resûlullâh (s.10) Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hazretleri müşârün ileyhâ hazretlerini kendi taleb-i risâlet-penâhîleriyle tezevüc etdiklerinden hicretten iki sene (s.11) evvel (Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ)nun irtihalinden üç sene sonra Mekke-i Mükerre'me'de emr-i nikâh icrâ edilmişdir. Fakat emr-i zifâf hicret-i nebeviyyenin şeref-vukû(s.12)'undan bir sene sonra Medîne-i Münevver'e icrâ kılınmış olduğundan nikâh ile zifâf arasında üç sene mürûr eylemiştir. Gerek nikâh (s.13)-ı mukaddes gerek zifâf-ı 'âlî Şehr-i Şevvâl içinde şeref-vukû' bulduğundan Hazret-i 'Âyişe Efendimiz Şevvâl'de izdivâc eden nisvândan memnun olurlardı (s.14) ve pek çok nisvân da mahzâ müşârün ileyhâ hazretlerinin celb-i memnûniyyetleri zımnında dem-i izdivâclarını Şehr-i Şevvâl'e tesâdüf etdirirlerdi.

Zât-ı ismet-me'âblarının (s.15) Seyyidü'l-Mürselîn Efendimiz ile müddet-i mu'ammeriyeti dokuz sene olup irtihâl-i Hazret-i Fahr-i Cihân'da 'Âyişetü's-Siddîka vâlidemiz on sekiz yaşında bulunuyorlardı. (s.16) Bu müddet zarfında müşârün ileyhâ hazretleri Hâtemü'l-Enbiyyîn Efendimizin fevka'l-'âde muhabbetlerine mazhar olmuşlar ve fazl u 'irfân ve zekâ vü fetânet-i ismet-penâhîleriyle (s.17) hakk-ı 'âlîlerinde pertev-bâr olan envâr-ı teveccühât-ı risâlet-penâhîyi yevmen fe-yevmen tezyîd ve teksîr eylemişlerdir.

Hazret-i 'Âyişetü's-Siddîka Radiyallâhu (s.18) Te'âlâ 'Anha'nın bu mertebe nâ'il-i muhabbet-i peygamberî olması hakk-ı Resûlullâh'da her dem fedâ-yı câna âmâde olmak derecelerinde izhâr-ı sadâkat ve her (s.19) emr ü fermân-ı Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn'i

harfiyyen icrâya dakika fevt etmeksizin müsâra'at etmelerinden neş'et etmiş ve binâ'en 'aleyh zât-ı 'ulviyyet-simâtlerine bir hürmet-i (s.20) mahsusa olmak üzere taraf-ı Risâlet-penâhîden nâm-ı 'âlîlerine (Siddîka) 'unvân-ı celîli 'ilâve buyurulmuştur.

Kütüb-i siyerde muharrer olduğu üzere (s.21) ashâb-ı kiramdan Hazret-i 'Amr ibnü'l-Âs Radiyallâhu Anh'ın bir gün nisvândan en ziyâde kimi sevdikleri hakkında Resûl-i Ekrem Efendimize îrâd (s.22) etdikleri su'âle Hazret-i Seyyîdü'l-Enâm "En ziyâde 'Âyişetü's-Siddîka'yı severim" diye cevap vermişlerdir.

Bu cevâb-ı 'âlî-i Risâlet-penâhî Hazret-i (s.23) 'Âyişetü's-Siddîka'nın nezd-i Nebiyy-i Zîşânın kadr ü i'tibârının pek büyük, pek 'âlî olduğunu bihakkın isbât ediyor. Ümmü'l-mü'minîn (s.24) 'Âyişetü's-Siddîka Radiyallâhu 'Anha Efendimiz'in zürriyetleri gelmediğinden hemşire-zâdeleri 'Abdullah binü'z-Zübeyr Hazretleri nâmına izâfeten kendilerine Cenâb-ı Risâ(s.25)let-me'âb Efendimiz tarafından (Ümmü 'Abdullah) künyesi i'tâ buyurulmuştur ki Kafîle-sâlâr-ı Enbiyâ Efendimizin bundan maksad-ı 'âlîleri mücerred zevce-i muhtereme-i risâlet-penâhîlerini (s.26) taltîf ve vâlîde olamamaktan mütehassıl te'essürlerini ref' ve ta'dıldir.

...

'Âyişetü's-Siddîka Radiyallâhu Te'âlâ 'Anha Hazretleri gayet (s.27) 'âlîme, gayet fâzıla ve gayet fasîha idiler. Zekâ ve fetânetleri son derecelerde kuvve-i hâfızaları ise mertebe-i gayede idi.

Taht-ı nikâh-ı (s.28) peygamberîde buldukları dokuz sene zarfında Mefhar-i Mevcûdât Efendimiz Hazretlerinden kavlen ve fi'ilen pek çok ehâdis-i şerîfe ve siyer-i memdûha zabt (s.29) u ifâde buyurduklarından zât-ı 'ulyâ-yı 'ismet-penâhîleri pek çok mesâ'il-i şer'iyyemize mürci' olmuştur. Kendilerinden iki bin yüz on hadîs-i (s.30) şerîf mervî olup ahkâm-ı dîniyyemizin rub'ı ve bir rivâyete göre nısfı müşârün ileyhâdan me'hûzdur.

'Âyişetü's-Siddîka vâlidemiz 'ulûm-ı İslâ(s.31)miyyede vâsi' bir vukuf sâhibi idiler. Hele 'ilm-i fıkıhda tebahhur etmişlerdi. Kavm-i 'Arabın ahvâl-i mâziyyesi ile zamân-ı 'âlîlerine 'â'id vakâyi' u Eş'ârî hemân tamamen (s.32) menkuş-ı hâtıra-i 'ulyâları idi. Zât-ı 'ismet-penâhîlerine herhangi şeyden bahs ü su'âl edilse ana te'alluk ve temâs eden ma'lûmât-ı târihiyyeyi mufassalen beyân ve şiddet-i (s.33) zekâları sebebiyle ol bâbda re'y-i savâb dahi i'tâ buyururlar ve nezd-i 'âlîlerinde söylenen yahut taraf-ı ismet-penâhîlerinden beyân edilen bir sözü (s.34) aradan seneler geçtikden sonra yine 'ayniyle tekrâr eylerlerdi.

Ebû Mûse'l-Eş'ârî Radiyallâhu Te'âlâ 'Anh Hazretleri "Biz ashâbca hangi (s.35) hadîs-i nebevîde istişkâl ederek Hazret-i 'Âyişe'ye mürâca'at eylemişsek o hadîs hakkında nezd-i müşârün ileyhâda ma'lûmât-ı mükemmele bulup def'-i şübhe (s.36) etmişizdir." Dedikleri gibi kibâr-ı tâbî'inden 'Urvetübnü Uzeyne Hazretleri'nin dahi "Ben gerek ahkâm-ı Kur'âniyyede gerek fıkıh u ferâ'izde ve tıbda ve 'Arabın 'ilm-i eş'âr (s.37) u ensâbında Hazret-i 'Âyişe'den â'lem kimseyi görmedim."

Diyerek müşârün ileyhâ hazretlerinin fezâ'il-i nâ-ma'dûdelerini beyân ve i'tirâf eyledikleri (Meşâhirü'n-Nisâ)da (s.38) muharrerdir.

Yine kibâr-ı sahâbe-i kirâmdan bir zâtın:

"Ben hiçbir kimse görmedim ki Hazret-i 'Âyişe'den belîğ ve andan fasih ve fatîn olsun." (s.39) diye yemîn etmesi Hazret-i 'Âyişe Efendimizin ne derecelerde fasîhü'l-lisân ve belîğü'l-beyân olduklarını ta'yîne kâfidir.

İrtihâl-i Nebevîden (s.40) sonra Hazret-i 'Âyişetü's-Siddîka'nın nezd-i sa'âdetlerine ashâb u tâbî'in-i kirâm hazerâtı dâ'imâ mürâca'atla hall-i müşkil ederlerdi. Bu sebebledir ki ashâb-ı kiramdan (s.41) ve tâbî'inden pek çok zevât Hazret-i 'Âyişe Efendimiz'den hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdir.

Hazret-i 'Aliyyü'l-Murtazâ Radiyallâhu 'Anh Efendimiz 'Âyişe validemizden (s.42) bir şey rivâyet etdikleri vakit müşârün ileyhâ hazretlerine kemâl-i ihtiramlarından "Haddesetenî el-mer'etü's-sâdikati bintü's-Siddîk habîbetü'n-nebiyyi" buyururlardı. (s.43)

Ümmü'l-mü'minîn Hazret-i 'Âyişe Efendimiz min tarafillâh mağfîret ve rızk-ı kerîm ile mev'ûd olmağla berâber cûd u sehâ ile de müstahlâk idiler. Bir gün mâlik oldukları (s.44) yüz bin dirhemi ya'nî bugünkü hesâb ile üç yüz bin gurus raddesindeki bir meblâğı habbe-i vâhidesi kalmamak suretiyle fukaraya tevzî' etmişlerdi. Müşârün ileyhâ hazretleri (s.45) yevm-i mezkûrda sâ'im oldukları gibi akşama iftâr edecek bir şey de bulunmadığından câriyeleri (Ümmü Zere) hiç olmazsa bir mikdâr lahm iştirasına kifâyet edecek meblağın (s.46)

alikonulmasını beyân eyledikleri halde Hazret-i 'Âyişe vâlidemiz muvâfakat etmeyerek meblağ-ı mezbûrî kâmilen tasadduk etmişlerdir.

'Aynı günde Hazret-i (s.47) 'Âyişe Efendimiz sâ'ir emvâl ü eşyâlarını da tasadduk edip yalnız iki gömlekle kalmış bulunuyor idi ki bunların biri sırtlarında idi. Bu sırada sa'âdet-hâne-i 'âlîlerinin (s.48) kapısını bir fakîr daha dakk edip sadaka taleb eylemiş ve Ümmü 'Abdullâh hazretleri mâl itlâkına sezâ diğer bir şey'e mâlik olmadıklarından bu son (s.49) gelen fakire sadaka tedârîki için hâne-i sa'âdetlerini yeniden taharrî etdiklerinde gömleklerinin biri musâdef-i nazarları olmağla hemân fakîre (s.50) i'tâ ederek kendileri yalnız bir gömlekle kalmışlar ve bu fakirin dahi boş 'avdet etmediğine muvaffakiyetlerinden dolayı bârgâh-ı ulûhiyyete 'arz-ı şükr -i (s.51) mahmidet eylemişlerdir.

İşte Hazret-i 'Âyişe vâlidemiz bu derecelerde kerîmü't-tab' bir muhaddere-i 'âlî-tebâr idiler. (s.52)

Hazret-i 'Âyişe Efendimizin eş'ârı gayet latîf ve âbdâr olduğu hâlde şî'r ile iştigalleri pek nâdir idi. Ez-cümle sitâyiş-i Hazret-i (s.53) Fahrü'l- Mürselîn hakkındaki şu:

*Ve lev semî'û fî Mısra evsâfe haddihi
Lemâ bezelû fî sevmi Yûsufe min nakdi
Levâhî Züleyhâ lev ra'eyne cebînehu
Lâ eserne bi'l-kat'i'l-kulûbi 'ale'l-eydi*

Kut'a-i belîğaları pek meşhur ve müşârün ileyhâ hazretlerinin (s.54) şî'rde de iktidâr-ı fevka'l-'âdeye mâlikiyetlerini mu'lendir.

Peygamberimiz Sallallâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hazretleri (s.55) bir gün Hazret-i 'Âyişe Efendimizi suret-i taltif ve iltifâtda olarak:

--- Yâ 'Âyişe! Ben senin bana dargın olduğun zamân ile (s.56) benden memnun bulunduğun zamânı şundan istidlâl ederim ki benden memnun olduğun vakit "*Lâ ve Rabbü Muhammed*" diye benim nâmımı yâd ederek Cenâb-ı Hak'a kasem (s.57) edersen, memnun olmadığın zamân dahi "*Lâ ve Rabbü İbrâhîm*" diyerek Hazret-i İbrâhîm'in nâmını zikr eylesin buyurduklarında Hazret-i 'Âyişe: (s.58)

--- Ne'am, yâ Resûlallâh! Ben öyle bir zamânda yalnız nâm-ı 'âlînizi terk edebilirim, demişler ve Seyyidü's-Sakaleyn Efendimiz müşârün ileyhâ hazretlerinin bu cevâblarından (s.59) pek ziyâde memnun olmuşlardır.

Hazret-i 'Âyişe Efendimiz sâ'ir ezvâc-ı tâhirât hazerâtının cümlesine hürmet ve ri'âyetde bulunurlar (s.60) ve her birerlerini meziyyât-ı 'âliyye ve hasâ'il-i cemîleleriyle yâd ü tavsif ederlerdi.

Ez cümle zevcât-ı Resûlden Cüveyriyye Hazretlerinin şeref-i (s.61) izdivâc-ı Risâlet-penâhî ile müşerref olmaları mensûb olduğu kabile nisvânının 'umûmen i'tâkını intâc etmesinden dolayı Hazret-i 'Âyişe Radiyallâhu Te'âlâ (s.62) 'Anha (Ben kabilesi hakkında andan hayırlı bir kadın daha görmedim.) buyurmuşlardır.

Hazret-i 'Âyişe Radiyallâhu Te'âlâ 'Anha 'Abdurrahmân (s.63) bin Ebî Bekr hazretlerinin ana baba bir hemşireleri olduğu gibi 'Abdullâh binü'z-Zübeyr hazretlerinin vâlideleri olan (Esmâ' Zâtü'n-Nitâkayn) (s.64) hazretleri de 'Âyişetü's-Siddîka vâlidemizin hemşire-i muhteremeleri idiler, yalnız müşârün ileyhâ Esmâ hazretlerinin vâlideleri (Ümmü Rûmân) (s.65) olmayıp (Kıyle)dir.

Siddîka hazretlerinin hîn-i irtihâl-i Nebevîde dūçâr oldukları ekdâr ü âlâm (s.66) nâ-kabil-i ta'rîf ü beyândır.

Zât-ı ismet-me'âbları hicret-i seniyyenin elli sekizinci senesi Ramazan-ı Şerîf'in on yedinci (s.67) salı gecesi Medîne-i Münevver'e de 'âzime-i Firdevs-i A'lâ olduklarından namâzları Ebî Hüreyre Radiyallâhu 'Anh hazretleri tarafından (s.68) kılınıp vasiyyet-i 'aliyyeleri veçhile (Cennetü'l-Bakî') nâm mahalde defn olunmuştur.

Türbe-i mübârekeleri ziyâret-gâh-ı enâmdır. (s.69) Rûh-ı kudsîlerinin memnun olması ve şefâ'at-i 'aliyyelerine nâ'iliyyetimiz Cenâb-ı Hak'dan mütemennâ ve mutazarra'dır (s.70).

Kaynakça

- AKBAYAR, Nuri (1981), "Hal Tercümesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler İsimler Eserler Terimler*, c. IV, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 33-139.
- ARTUN, Erman (2013), *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Edebiyat Tarihi / Metinler*, Adana: Karahan Kitabevi.
- AVCI, Casim (2010), "Tabakat (İslâm Tarihi)", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.XXXIX, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 297-299.
- CUNBUR, Müjgân (1955), *Türk Kadın Yazarların Eserleri "Bibliyografya" (1928 – 1955)*, Ankara: Son Havadis Matbaası.
- CUNBUR, Müjgân (2011), *Osmânlı Dönemi Türk Kadın Şâirleri*, Ankara: Türk Kadınları Kültür Derneği.
- ÇAKIR, Serpil (2011), *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis.
- ÇİÇEKLER, Mustafa ve Fatih ANDI (2009), *Yeni Harflerle Hanımlara Mahsus Gazete (1895-1908) Seçki*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.
- ÇORAK, Reyhan (2018), "Türk Edebiyatında Hz. Hatice Metinleri", *İslâm Te'lif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı 10-11 Kasım 2016 İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, (Editör: Hidayet AYDAR), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, s. 423-436.
- DEBRELİ, Zekiye Gizem (2018), *Destân-ı Hadîce*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DOĞAN, Sabiha (2012), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Aydın Kadınlar Şair ve Yazarlar (1850-1950)*, İstanbul: AK.
- DURMUŞ, İsmail (2010), "Tabakat", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.XXXIX, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 288-290.
- ENİS, Ayşe Z. (2013), *Everyday Lives of Ottoman Muslim Women: Hanımlara Mahsus Gazete (Newspaper For Ladies) (1895-1908)*, İstanbul: Libra Kitap.
- ERARSLAN, Rahim (2016), *Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübrâ (Metin – İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERGİN, Muharrem (2011), *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- FAYDA, Mustafa (2009), "Siyer ve Megazî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXVII, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 319-324.
- GARİP, Seda (2010), *Gulâmî'nin Dasitân-ı Hadîcetü'l-Kübrâ Adlı Eseri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GECE, İmren (2014), *Hanımlara Mahsus Gazete'de Edebî Faaliyet*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜZEL, Abdurrahman (2009), *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ A.Ş.
- KALKAN, Ayşe Nur (2019), *Menkibe-i Fahr-i Kâinat / Hikâyet-i Hadîce (İnceleme, Metin ve Dil İçi Çeviri)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAHAN, Abdülkadir (1980), "İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dini Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadîce Tezvîc-i Muhammed Yahut Mevlid-i Hadîcetü'l-Kübrâ", *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 225-232.
- KARAKIŞLA, Yavuz Selim (2000), "Arşivden Bir Belge Hanımlara Mahsus Gazete'ye İmtiyaz Verilmesi (1895)", *Toplumsal Tarih*, XIII.Cilt, 75.Sayı, s.41-45
- KIZILTAŞ, Maşallah (2020), "Gulâmî'nin Dâsitân-ı Hadîcetü'l-Kübrâ Adlı Eserinin Bilinmeyen İki Nüshası ve Diğer Nüshalarına Dair", *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 24, s. 95-113.
- KİRAZ, Seydi ve Emrah BİLGİN, (2022), "Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, Bahar, 2022; sayı: 25 s. 501-534.

- KÖKSAL, Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- KÖSE, Fatih (2017), *Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Hikâyesi (Tenkitli Metin –İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KURUL (1977), “Âmine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler İsimler Eserler Terimler*, c. I, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 131.
- KURUL (1977), “Ayşe (Âişe)”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler İsimler Eserler Terimler*, c. I, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 250.
- KURUL (1979), “Fâtıma”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler İsimler Eserler Terimler*, c. III, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 162-163.
- KÜTÜK, Rıfat (2018), *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-Efşân İsimli Mevlidi*, Erzurum: Ertual Akademi Yayıncılık.
- LEVEND, A. Sırrı (1980), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- LEVEND, A. Sırrı (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi c. I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖZCAN, Abdülkadir (2010), “Tabakat (Osmanlı Dönemi)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.XXXIX, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 299-301.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2010), “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, *Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlid ve Süleyman Çelebi*, editörler: Bilâl Kemikli – Osman Çetin, Ankara: TDV Neşriyatı.
- ÖZTÜRK, Necdet (2016), *Yazarı Belli Olmayan Hz. Hatice Manzumesi (Metin-Dil İncelemesi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, Zehra (2016a), “Hanımlara Mahsus Gazete”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. EK - 1, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 533-535.
- ÖZTÜRK, Zehra (2016b), “Woman Writers And Poets Who Wrote On Islamic Topics In The Last Period Of Ottoman”, *Interdisciplinary Studies- New Ideas New Perspective*, Editor: Eyup Saritas, USA: BookVenture Publishing, s. 158-170.
- PEKOLCAY, Neclâ (1994), *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi.
- SOYCAN, Adil (2018), *Türk Edebiyatında Hz. Hatice ve Manzûme-i Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ (Rol-Model Olarak Hz. Hatice)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SOYDAN, M Rüyan (2009), “Eski Harflerle Yayımlanmış Olan Hanım Muharrirlerin Eserleri.” *Kültür* sayı 16 İstanbul, s.146-161.
- TİMURTAŞ, Faruk K. (1970) (Haz.), *Süleyman Çelebi Mevlid*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- TOPBAŞ, Selahattin ve Bahir SELÇUK, (2019), “Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile Evliliğine Dair Bir Hikâye: Tezevücü'r-Resûl”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, volume: 5, issue: 4, page: 752-780.
- TOPRAK, Zafer (2000), “Muslihiddin Âdil'in Görüşleri Kadın ve Hukuk-ı Nisvan”, *Toplumsal Tarih*, XIII.Cilt, 76. Sayı, s.14-18.
- TURSUN (KARA), Emine (2010), *Hazâ Kitâb-ı Hadîcetü'l-Kübrâ (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UĞURCAN, Sema (2019), *Makbule Leman Ma'kes-i Hayal ve Diğer Yazıları*, İstanbul: Dergâh.
- URALER, Aynur (2009), “Sevde”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.XXXVI, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 584-585.
- URALER, Aynur (2012), “Ümmü Habîbe”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. ILII, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 318-319.
- UZUN, Mustafa (1995), *Fâtıma (Edebiyat)*, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. XXII, İstanbul: TDV Neşriyatı, s. 223-224.
- BOA, MF. MKT. 892/73/1323. N.9/ BOA, 123/30 İ.TAL. 1315/C-30/ BOA, 161/43 İ.TAL. 1316/Ş.-43

Ek

Abb. Hadri Yildirim

رَفِيعَةً
وَفِيهِ
مِنْ
مِنْ

بِأَمْرِ
م

صلى الله عليه وسلم

أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ

حضرت هاشمة الصديقه

رضى الله تعالى عنها

معارف نظارت جليله سنك

٤٨٨ نومرو لو و ٢٨

ايول سنه ١٣٣٠ تاريخلو

رخصتنامه سفي حائزدر

استانبول : خاتمه مخصوص

غزته مطبعه سفي

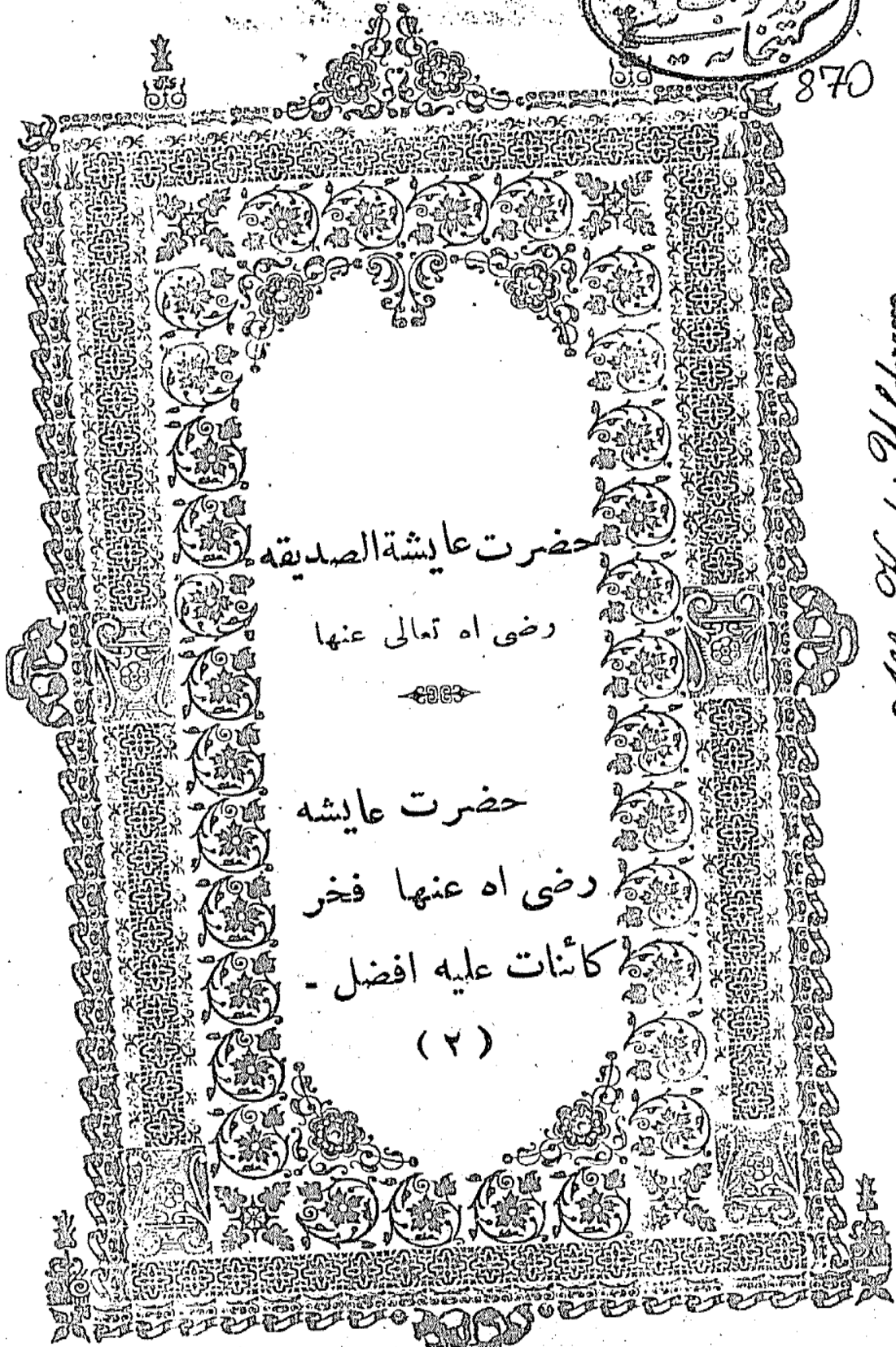
١٣٣٢

مجره سفي

خاتمه مخصوص لغزته مديره سفي

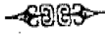
فاطمه شاديه

کتابخانه
مکتبہ
۸۷۰

حضرت عایشة الصدیقه

رضی اہ تعالیٰ عنہا

حضرت عایشہ

رضی اہ عنہا فخر

کائنات علیہ افضل -

(۲)

Abul Kaderi Yildirim